

Martin Rajniš
David Kraus
Jan Bočan
P. A. W. architekti
Marek Chalupa
Atelier 69
ksa.
Josef Pleskot
Imro Vaško
Miroslav Šik
Pavel Zvěřina
Rostislav Švácha
Martin Roubík
Milan Knížák
Aaron Betsky
HŠH architekti

Martin Rajniš

Jak se dostat k vizi architektury roku 2030

1/3/01

Universal NoD, Dlouhá 33, Praha 1
rozhovor: Martin Rusina, Helena Šantavá
foto Kruh: Andrea Lhotáková
foto: Pavel Štecha, archiv M. Rajniše

Obsah:

1. Úvod aneb čím se řídil Soso Džugašvili?
2. Vadí vám deset otázek?
3. Je možné mít vizi?
4. Jaké jméno má vize?
5. Kolik je cest?
6. Jak se nám mění svět?
7. Je jen deset pravidel přirozenosti?
8. Byla někdy architektura přirozená?
9. Je něco ze současné architektury přirozené?
10. Jsou struktury domů, měst, přírody přirozené?

1. Úvod aneb čím se řídil Soso Džugašvili?

Kdybyste teď stáli na mém místě, tak byste zhruba tušili, jak se páchá profesionální sebevražda. Mám jich již několik za sebou, ale zdá se, že tato může být nejšťastnější. Říci v Čechách, že bude přednáška o vizi, co vznikne v architektuře za třicet let, je drzost. Já jsem to naprosto lehkomyšlně zhruba před měsícem a půl utrousil. Pak jsem si s tím nelámal hlavu. Nicméně jsem se snažil připravit podle nejlepších tradic. Přečetl jsem si znovu Štalinův životopis. Ten mě vždycky posílí. Podobně jako Soso Džugašvili věřím, že existuje jeden způsob, jak snadno předávat mluvené slovo. Je hodně známý. Podobně jako máme deset prstů na ruce. Tak prý člověk lépe udrží v hlavě deset myšlenek. Strukturu tohoto výkladu jsem přísně podřídil tomuto pravidlu. Přednáška je napsána na deseti listech, začínám deseti základními otázkami, pokusil jsem se zformulovat deset základních pravidel a celá je rozdělena na deset kapitol.

2. Vadí vám deset otázek?

Asi před třemi roky jsem odjel na cesty. Proč? Stále častěji jsem si kladl otázky. A hledám odpovědi. Richard Feynmann, americký fyzik, který obdržel Nobelovku, často říkal: „Nejdůležitější je položit správnou otázku.“ Takže... tady je deset vybraných z těch, co si často dávám.

Je pravda, že se většině obyčejných lidí nelíbí architektura?

Mají podobné problémy jako já ostatní architekti chytřejší a nadanější, kterých si velmi vážím?

Je oprávněný můj pocit, že profesionálně existují v jakémsi architektonickém ghettu, „archighettu“, kde platí pravidla a hodnoty, nechávající ostatní lidi většinou chladné?

Jsou kritici architektury, kteří se snaží přehlušit skoro spontánní odmítání nové architektury veřejností, jen dalšími obyvateli našeho „archighetta“, obhajujícími své místo na slunci?

Není naše české „archighetto“ a jeho tvorba hodně průměrná, není možné vidět skoro vše již v zahraničních časopisech?

Je absurdní dělat domy, které se obyčejným lidem nelíbí?

Jsou baráky šité na míru vkusu některých zbohatlíků - takzvané „podnikatelské baroko“ - odporné?

Je nad naším „archighettem“ místo slunce stín?

Je podivné dělat projekty, které jsou jen dalším odvarem již vylouhovaného pytlíku architektonických postupů?

Uzrál už čas na to vzít nový pytlík, znovu jej naplnit novými významy a pokusit se vystoupit z „archighetta“ mezi lidi?

3. Je možné mít vizi?

Na deset otázek jsem si desetkrát odpověděl ano. Nemůžeme si konečně říci, že uzrál čas, abychom si vzali čerstvý pytlík, zkusili si představit dát do něj nové ingredience, uvařili čaj a vyšli z „archighetta“? Tuto cestu hledání jsem pracovním nazval *Vize architektury roku 2030*. Je nesmírně optimistická, neboť říká, že se z ghetta dá vyjít. Že se dá uvařit nový čaj. Kdybych to uměl sám, tak tu nestojím, tak to dělám naplno a nepotřebuji vás jako spolupachatele! Ale nikdo asi přesně neví, co se stane za jednu generaci, co bude v roce 2030. Takže proto si zkusme společně představit, jestli něco takového je vůbec možné. Představme si vizi, že dokážeme dělat baráky, které jsou vlídné a jsou vlídně přijímané, stavby, které vplouvají harmonicky do měst a do přírody, díla, která jsou lidmi znovu akceptována. A ti se na nich dokonce dokáží spolupodílet. Jinak! Je možný sen o tom, že by architektura znovu našla sílu, kterou ztratila někde mezi 18.-19. stol. a kterou ztrácí dodnes? Prosím vás, ta vize je možná. Ale buďte tak hodní a do této představy si teď dejte své vlastní vůně, zvuky, stíny, světla, hudbu, pocity, vše, co chcete. Zkuste to dělat naplno. Zkuste sami dělat vizi. Ta vize se bude líhnout sama od sebe, někde mezi námi, a já jsem připraven na to, abych ji od vás nasál. Nic jiného neumím.

4. Jaké jméno má vize?

Má mít vize vůbec nějaké jméno? Myslím si, že ano. Co třeba přirozená architektura? Přirozená ve své naprosté vlídnosti, vstřícnosti. Toto je pokus říci, a pokuste se o to i vy, jestli se může někde mezi námi objevit přirozená architektura. Prosím, teď však nesmíme příliš spěchat.

5. Kolik je cest?

Teď přijde pár „filozofických“ postřehů, snažte se přes ně přejít a nesnažte se mě nenávidět. Kladme si pořád otázky! Existuje cesta k přirozené architektuře? Já si dokonce myslím, že kdokoli z nás může najít svoji cestu. Potom se nabízí, řekl bych, klasická zenová otázka, jak se pozná správná ces-

ta? Na to existuje klasická zenová odpověď! Je to ta cesta, která nejméně ruší přirozený řád věcí. Že to je vyhýbavé? Je! Ale v daném okamžiku nic rozumnějšího neznám. Možná by někdo řekl, že existují jiné odpovědi. Marx říkával, že pravá cesta vede oklikou, a buddhisté říkají, že každému je dán klíč k bráně nebes, ale tím klíčem lze otevřít i bránu pekelnou. Takže dejme si majzla, cesty k blahu jsou nesmírně nebezpečné. Já si to nebezpečí uvědomuji. Na začátku hledání cesty k této vizi je potřeba říci, proč je ve vzduchu pocit, že architektura ztratila svou sílu, svoji přirozenost. Jedna z odpovědí je, že se tvrdě mění svět.

6. Jak se nám mění svět?

Sestavil jsem šest bodů, o kterých si myslím, že popisují změny světa, důležité pro nás architektky.

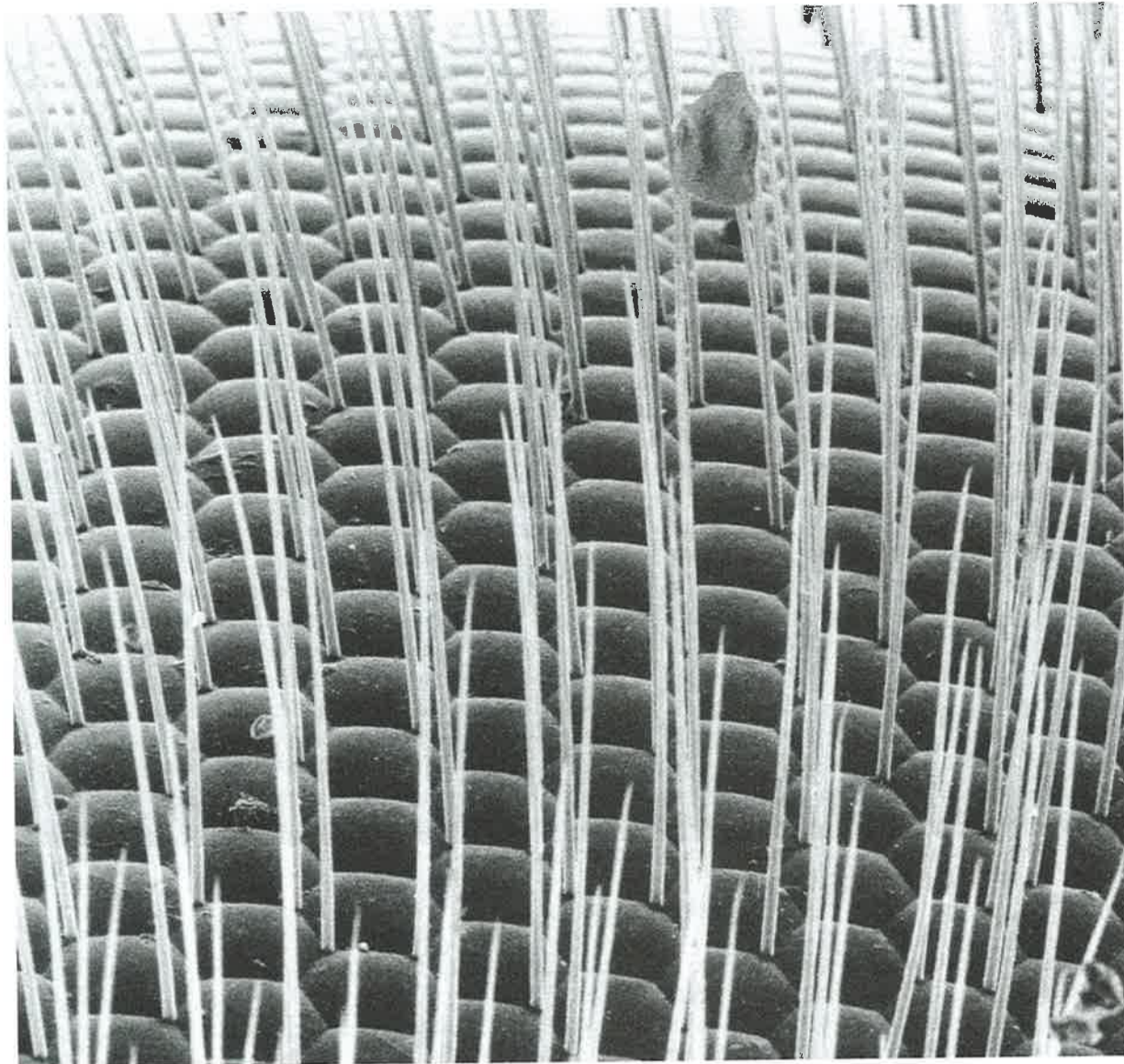
I. Změnil se vztah mezi přírodou a civilizací. V minulosti byla civilizace celkem jednoznačně chápána jako cosi pozitivního, co nebezpečnou a divokou přírodu dokáže usměrnit a umravnit. Příroda byla chápána jako nekonečná a civilizace jako velmi ohrožený malý svět lidí. Tento postoj se však naprosto změnil. Žijeme ve světě, kdy civilizace je zcela právem míněna jako naprostá přesila devastující přírodu. Ale pozor, my jako architekti jsme vnímáni jako nositelé a poslové civilizace.

II. Změnily se a stále se mění prostředky a způsoby přenosu informací. Symboly, mýty a poselství již nemají svůj důležitý podíl na struktuře stavby... Místo katedrály čerpá současná civilizace své mýty jinak, třeba z internetu!

III. Svět už není a asi již nikdy nebude estetické divadlo. Výtvarný sloh se už nemůže stát sjednocujícím principem životního stylu! Naše civilizace je víc a víc plebejská!

IV. Stupňuje se rychlost změn. Co jak dlouho trvalo, popisuje známá exponenciální struktura: od velkého třesku po první známky života na Zemi uplynulo víc než 10 miliard let, savci se objevili za cca 1 miliardu let poté, lidoopi se objevili po 100 milionech let vývoje savců, hominidé po víc než 10 milionech let, homo sapiens před 1 milionem let, oheň před 100 000 lety, písmo před 10 000 lety, první stroje před 1000 lety, telefon před 100 lety, internet před 10 lety, ztrojnásobení všech informací před 1 rokem. My však děláme architekturu a ta je založena na velmi pozvolném vývoji.

V. Změnila se struktura společnosti. To, co nás může zajímat, je, že z malých, stabilních, velmi provázaných společenství lidí se velmi pomalou změnou vyvinula otevřená společnost se vším, co k ní patří: svobodou, mobilitou, povrchními vztahy, reklamou, masovými hnutími, médií, spotřebou, velmi rychlou změnou. A zase, naše řemeslo je velmi pomalé...

VI. Změnil se náš pohled na svět, začínáme chápat, že svět je založen na chaosu. Chaos přestává být negativním, destruktivním faktorem... krok za krokem se propracováváme k vyváženému pohledu na dvojici: řád - chaos, pořádek - svoboda, plán - samoregulace. A cítíme, že po orgiích plánů, diktatur a zvláště je naším osudem emulze chaosu i řádu a že kolísající rovnováha je naším osudem... dokonce víc, teorie chaosu popisuje náš lidský svět a vymizení nahodilostí je příznakem odlidštění.

7. Je jen deset pravidel přirozenosti?

Tak a teď přijde to hlavní, co jsem si pro vás připravil. Deset pravidel, jak snad narazit na cestu k přirozené architektuře. Celý výklad provedu ve dvou kolech: první stručně a druhé podrobně. Je to jeden z mála Leninových štávnatých nápadů. Spirála poznání, čili čeká nás cesta po dvou závitách této spirály.

První závit spirály - stručný:

První pravidlo: vycházejme z přírodních principů. Musíme se znovu vnořit do proudu přirozenosti, jsme přírodní bytosti a svět přírodních principů je náš přirozený svět. A pouze prostředím vytvořeném dle přírodních principů cítíme jako přirozené.

Druhé pravidlo: nesnažme se o nový výtvarný styl. Snažme se být k výtvarnu tak krásně lhostejní jako příroda sama. Krása nemusí být cílem. Může být důsledkem správné cesty. Výtvarný proud již nesjednotí svět. Nyní nelze vytvořit styl na základě dodržování jakýchkoli estetických pravidel.

Třetí pravidlo: respektujme stavitelství. Vše, co se staví, je stavitelství. Architektura je loď plující na moři stavitelství. Stavitelství není hloupé ani přizemní. Stavitelství je proud pravidel podobných genům v organických strukturách. Jak jsem se dočetl, sdílím s myši asi 90% genů. Jsem rád, že mám v sobě cosi z hadů, velryb, ještěřů. Jsem příbuzný bakterií, podobně i stavitelství našich staveb je sdílené. Je to stejné jako v přírodě. Přirozená architektura může být jakási špička na hlavě stavitelství. Nic jiného. Nic víc, nic méně.

Čtvrté pravidlo: strukturujme systémy.

Snad vás to nebude tahat za uši. Když se chceme dostat k něčemu novému, musíme postupovat jako příroda sama a strukturovat systémy. To znamená, že každá vrstva struktury stavby má své zvláštní poslání. Vytvářejme mnohvrstevné stavby. Rozčleňujme a vrstvěme fasády. A hlavně, pokusme se informace a symbolické významy oddělit a přenášet jinými médii a ne formováním hmot staveb!

Páté pravidlo: respektujme vzájemnou vyváženost chaosu a uspořádanosti.

A teď mě zamilovaný téma! Už si uvědomujeme, že žijeme ve světě, jehož podstatou je chaos. Bez určité míry chaosu neexistuje nic přirozeného. Tvořme jako příroda sama. Udržujme naše struktury polymorfni (mnohotvaré). Vše v přírodě počítá s nahodilostmi; ne jako s chybami, ale jako s tvůrčími zásahy.

Příroda je často:

polymorfni - mnohotvárná
diverzifikovaná - různorodá
polyvalentní - mnohoznačná.

Příroda vzniká i na logických principech rozmanitých množin, neuronových sítí, stochastické logiky. Jakmile tohle opustíme, jsme mimo mísu, začneme dělat něco, co lidem připadá nepřijatelné. Pozor, naše plánování je prozatím neuvěřitelně primitivní a proti přírodě jednorozměrně zranitelné a nebezpečné. Vymazává totiž nepravdivost, likviduje diverzitu a polymorfii. Je často vítězstvím nepřirozeného pořádku nad přirozeností nádherného chaosu.

Šesté pravidlo: navrhujme samoregulační a interaktivní systémy.

Neexistuje žádný rozumný stavební způsob, který není do jisté míry samoregulační a interaktivní. Primitivní tlustá zeď je samoregulační. Zdá se mi, že jsme zároveň reprezentanti něčeho, co není pro nás - rod savců, živou hmotu - přijatelné. Nemůže přece existovat rozumná architektura a rozumné stavění bez interaktivity. Co to znamená? Ten, kdo stavbu používá, ji musí neustále měnit ke svému užitku a obrazu. Musí jí tudíž dobře rozumět.

Sedmé pravidlo: opustme už konečně zbytky matoucích teorií o fungování architektury.

Musíme už opustit něco jako slepou uličku, která se nám dostala do povědomí z tlustých skript, povídání našich profesorů a předchůdců. Zapomeňme na to, že stavba je struktura úspěšně popsatelná funkčními teoriemi. Dům skutečně nefunguje. Stavba probíhá víceméně jako do jisté míry uspořádaná chaotická struktura, podléhající pozvolné degradaci a sériím částečně stochastických zásahů. A tak je i užívána. Chápete doufám, že nemluvíme proti funkcionalistickým barákům. Vůbec ne, některé z nich mám moc rád. Mluvíme proti přiblblým teoriím fungování, ty se podobají komunismu, jsou obłudné. A nelze asi podle nich navrhovat.

Osmé pravidlo: architekti, zapomeňme na vlastní důležitost!

Loni jsme byli s Alešem Voverkou v Jižní Americe. Na cestě mi dal číst text, který končil tím, jak důležité je zapomenout na vlastní důležitost. Aleš asi usoudil, že to potřebuji. Docela s ním souhlasím. A tuším, že vy to potřebujete taky. Zapomeňme na vlastní důležitost, nejsme nic než služebníci věci samé. Neděláme památníky svého talentu! Musíme už konečně vyrovnat dvojice protikladů mluvicích o pokoře:

svoboda - uvázanost
jedinečnost - podobnost
kontrast - harmonie.

A systém našich školení, tak důrazně vyžadující naši agresivní jedinečnost a vnucující nám pocit vlastní důležitosti, asi taky není v pořádku.

Deváté pravidlo: architektura asi musí být pro každého.

Iluze, že lidi dům nechápu, že potřebuje výklad kritika, aby mu porozuměli, není pravda. Architektura nejsou obrazy, sochy, židličky, romány. Je to kus reálného světa lidí. A pokud chceme, aby byl v pořádku, musíme ten svět dělat tak, aby se lidem líbil. Oni totiž nemají svobodu ho ignorovat. A jakékoli řeči o tom, že to tak není, jsou podle mého názoru jen matení pojmů. Je to jen křehovitá snaha zůstat ve svém exkluzivním „archighetu“ a cítit se tam přijatelně!

Desáté pravidlo: bez magie a imaginace jsou všechna pravidla sporná.

Všech deset zásad je falešných a nefungují, když nebudeme vědět, že za vším jsou další otázky, nepoznatelné a magické věci. Jakýkoli pokus dát věci dohromady souvisle podle zásad je falešný. Nic takového neříkám. Podstata architektury je zaplácpaná složitá, tajuplná a hodně nepoznatelná. Kdyby se mi podařilo říci zásady tak, jak skutečně jsou, co by nám pak zbývalo? Odejít domů, vzít tužky a mlčky to nakreslit. Ale to se asi hned tak nestane.

Druhá závit spirály - poněkud podrobnější výklad deseti pravidel:

První pravidlo: vycházejme z přírodních principů. Mluvíme o přirozené architektuře, která by mohla navázat kontakt s kýmkoli, kdo přijde. Hlavní zásada, která musí platit, je, že se vrátíme k tomu, co je pro nás přirozené, a to jsou přírodní principy, nejen přírodní zákony, fyzika, chemie, statika... abychom rozuměli. Jsou to základní pravidla, podle kterých existuje živá i neživá příroda, stejně tak vesmír jako rostliny, stejně tak moře jako vulkány. Podívejme se pak na obrázky. Tam je snad vidět, co mám na mysli.

Co jsou přírodní principy? Zkusme například uvažovat někdy o tom, co nosíme v hlavě - jedné z nejvíce organizovaných věcí v přírodě, kam se na ni sere náš počítač. Můžeme souhlasit s tím, že věci, které jsou v přírodě, považujeme za přirozené? Asi ano. Jsme z jakési vývojové dílny a ty prvotní správné nápady, které se použily, jsou v nás pořád. Ta dílna může existovat jen proto, že existuje proud energie ze slunce, který samovolně uspořádává věci. Ale pozor! Jestliže uděláme úplný bordel, nebo úplný pořádek, tak jsme v koncích. A co je plánování? Uvědomujete si, jak často je

neboli systémem vývoje zdola nahoru. Nejprve je nutno důkladně pochopit vlastnosti a omezené působení materiálů, které se mají použít (například turbínové lopatky). A aby se tyto vlastnosti zjistily, započne se se zkouškami na experimentální řízení. Na základě těchto znalostí se navrhnou součástky (jako třeba ložiska) jedna po druhé a pak se zkouší. Nakonec se tak dojde až ke konečné konstrukci celého motoru. Od té chvíle už můžeme mít dost velkou jistotu, že s motorem jako celkem to dobře dopadne.“

Ze zdola nahoru se buduje správný motor, takhle zdola se dělá správné stavitelství, je to o správných detailech a materiálech. Naproti tomu architekt dělá barák většinou shora. Většinou ho napadne, jak vypadá, ať už ho dělá zevnitř nebo z vnějšku, udělá jakýsi super plán a to stavitelství do toho občas jen tak strká. A to je špatně. Já si myslím, že má-li existovat něco jako rozumný způsob přirozenosti, tak jedna z nutných podmínek je dokonalé stavitelství.

Čtvrté pravidlo: strukturujeme systémy.

Je ještě správné navrhovat baráky tak, aby přenášely řadu symbolů? Začínám o tom čím dál více pochybovat. Mám pocit, že existuje lepší a rozumnější způsob jak vyjadřovat symboly. Nechci říkat, že bez těchto symbolů nemůže architektura existovat, nejsem obrazoborec. Může se stát, že řadu toho, co se pracně snažíme do baráků dostat určitými kompozicemi a formováním hmot, by se tam mohlo dostat úplně jiným způsobem. Jsou přece média, kterými se dají informace sdělovat jinak. Neříkám nic nového, jen shrnuji. Zároveň si myslím, že nás velmi nepřehledný a měnící se svět donutí k hodně velké strukturovanosti a rozdělování systémů. Ty systémy se budou různě přeměňovat, stárnout, přehazovat. Zároveň si dokážeme představit, že když vhodně strukturujeme barák, dokážeme ho lépe zvládnout, protože ho dokážeme udělat z adekvátních jednoznačnějších struktur.

Páté pravidlo: respektujeme vzájemnou vyváženost chaosu a uspořádanosti.

Vzpomínám si na diskusi s Jirkou Horským, kdy se mě neustále ptal, co si myslím o panelácích. Já jako radikálně uvažující člověk jsem pořád říkal, že by se měly zbořit, zahodit, a na otázku co s těmi lidmi, kteří v nich bydlí, jsem říkal, že mají smůlu. To je blbě, 3,5 milionu lidí že má smůlu. Je to arogantní! Samozřejmě je to blbě. Já to říkám, protože vztek na paneláky mám dál, jen si teď myslím, že metody k tomu, co s nimi, mají být jiné. Paneláky chci jen uvést jako příklad naprostého nedorozumění, jak se místo mnohotvaré struktury města udělá monostruktura. A ta je nelidská z jednoduchého důvodu. Nic takového nikdy v pří-

rodním světě neexistovalo, v této naprosté nahotě a čistotě se to nemohlo vyvinout, protože svět tak není uspořádaný. Panelák je svým způsobem totální anomálie. Z čeho vznikla? Z našich teorií, z našich podivných teorií. Kde někdo mohl sebrat tu jistotu, že je to bezvadné udělat? Nic takového ve světě není. Rozhlédněte se mezi sebou, každý z vás se od svého souseda liší více než milionem znaků, proto vás navzájem rozpoznám. Pokud se nedokážeme smířit s tím, že svět takhle vypadá, pak se nesnažme dělat architekturu. Dojdeme jen do průseru. Různorodý svět má dvě zaklínadla, jedno se jmenuje polymorfie a druhé diverzita. Jestliže mizí ze světa polymorfie a diverzita, pak jde tenhle svět do prdele. Jak polymorfie, tak diverzita je něco, co se nesmírně špatně plánuje. Nejde to reálně naplánovat, je to totiž neplánovatelné. Stává se, že polymorfie a diverzita mizí při našem plánování jako dým, přitom s ní mizí ty nejlepší kvality světa, ty nejlepší kvality architektury. Jak to dělat bez plánování? Můžeme si o tom povídat, ale musíme vědět, že mizení různorodosti a mnohotvarosti je nebezpečné a špatné. Je to něco, co musí lidi zcela pochopitelně děsit.

Šesté pravidlo: navrhujeme samoregulační a interaktivní systémy.

Byl jsem ve Švédsku a kamarád mě tam vozil po strukturách takových předměstských domečků, které se tvoří kobercovou zástavbou. Bylo třeba sto domečků ve dvou typech, které se střídaly jako šachovnice. Bavili jsme se tam se staviteli, kteří říkali, tohle dokážeme za 450 hodin práce. A byli strašně pyšní. Pak jsme přišli do těch osídlených domů a tam jsme si uvědomili, že lidi věnují tisíce a tisíce hodin tomu, aby ten dům jistým způsobem ozvláštnili. Ale jeho podstatu nezmění, ta je identická. Je to taková skládačka, je to nahácané jedno na druhém, jsou tam zahrádky, lampičky, praporky, všechny možné věci a dochází k absurdní situaci. To, co by mělo požírat lidskou práci, tedy dům, ji nepožírá, a to, co je jakýsi doplněk, je rázem pro lidi to hlavní. Dokud se nám nepodaří vymyslet správné baráky, které jsou interaktivní, že je lidi umějí sami dělat a měnit a dávat dohromady, tak je to špatně. Interaktivita patří přírodě, samoregulovatelnost systému. Snad už je to pochopitelné. Po fiasku plánovaných hospodářství snad už svět konečně přišel na to, že samoregulovatelný trh, kdy všichni sice blbnou, ale nakonec to všechno dobře dopadne, je lepší než naplánovaný. Co ale stále dělají architekti, co dělají urbanisté? Plánují a plánují. Zkuste si někdy sednout, vzít si kus územního plánu Prahy a dostat do něho konkrétní barák. Zjistíte, že půlka věcí, pánbůh ví odkud vzatých, je naprosto nereálných, půlka věcí pro daný případ něco zakazujících. Pak

zjistíte, že se tam většinou nic zakazovat nemusí. A najednou jsme v situacích, kdy se plánují věci, které je naprosto škodlivé plánovat.

Sedmé pravidlo: opustíme už konečně zbytky matoucích teorií o fungování architektury.

Proč mi tak vadí zbytky teorií o „fungování“ staveb měst apod.? Z velmi jednoduchého důvodu. Funguje stroj, funguje nějaké řízení, ale stavba nefunguje a mluvit o funkci je degradující. Když zjednodušíme náš pohled na stavbu jako na fungující stroj, jsme na cestě k mechanickému výsledku. A to je pro mě úplně nepřijatelné. Cesta k přirozenosti architektury se naprosto rozchází s teoriemi o fungování. Je proto nutné je opustit!

Osmé pravidlo: architekti, zapomeňme na vlastní důležitost!

Vlastní důležitost architektů? Jsem zhýčkaný jedináček, takže vím, o čem mluvím! Řada mých kamarádů by vám mohla dlouze líčit mé vědomí vlastní důležitosti! Nicméně pokud nechce být člověk za úplného debila, tak alespoň při projektování by bylo dobré s tím něco dělat. Sám za sebe musím říci, že je to věc, která mě děsí a ze které nevím jak se dostat. Zkuste si sami odpovědět na otázku: je správné, když mluvíme o tom, že vědomí vlastní důležitosti je na škodu výsledkům projektování?

Deváté pravidlo: architektura asi musí být pro každého.

Když se mluví o tom, že se baráky mají líbit každému, vypadá to, jako by moderní baráky měly přestat existovat. Lidi proti nim asi stále budou protestovat. Přesto existovaly doby, kdy tomu tak nebylo! Nemohli bychom si zkusit představit, že barák, který se nelíbí lidem, je špatně? Já si to začínám myslet čím dál víc. Nějakou dobu jsem dělal výstavy. Nedokážu vám vylíčit, jak příjemný pocit je vidět, že se ta výstava lidem líbí, že skáčou a mají radost! Pak uděláte barák, kterému věnujete obrovské úsilí, a z 90% odpověď diváků na ten barák zní: „No poslechni, to je strašný!“. Já se s tím nemůžu smířit, prostě to nejde. Jen vám říkám, že to je pro mě naprosto nepřijatelné a myslím si, že lidi, kteří jsou mimo naše „archighetto“, mají pravdu! A že blbneme my! Myslím si to! Myslím si, že já blbnu, abych byl v této věci velmi osobní.

Desáté pravidlo: bez magie a imaginace jsou všechna pravidla sporná.

Poslední výkřik! Všechna pravidla jsou špatně, pokud si myslíme, že vytvářejí jakýsi pokus o konečný soubor. Nikdy není nic definovatelné víc než jen z jisté části. Zbývá vždy velký prostor pro svobodu, imaginaci a magii, která je nepochopitelná, individuální a nepřenositelná, ale je ve všem, v jakémkoli kusu.

8. Byla někdy architektura přirozená?

Zkusme si položit otázku, byla-li někdy architektura přirozená? Já si myslím, že většinou ano. Problémy se ztrátou přirozenosti nastaly zhruba v okamžiku, kdy vznikly úřady památkové péče – ono se to naprosto kryje! Vypadá to jako vtip, ale ve skutečnosti to tak je. Památkáři mi často pijí krev. Přesto jsou nutní, když se dějí takové věci s architekturou. Ale Zkusme si dát jeden příklad a chvíli si o něm povídat. Byla přirozená jihočeská barokní vesnice? Myslím, že ano! Čím to bylo dané? Přemýšleli jste někdy, jestli tam byl nějaký architekt? Nebyl, kde by se tam vzal. To je struktura, která vzniká bez architekta. A jak vzniká? Žije tam uzavřené společenství lidí, kde se všichni znají. Většina z nich řadu věcí nutných při stavbě umí. V porovnání s námi žijí velmi stabilně a po celé generace stejně. Teď jak vzniká barák? Budme reální a rozeberme si několik kroků stavění. Velmi pečlivě se vybírá, kde má stavba stát. Dlouze vybírají polohu. Na rozdíl od nás. Když mají polohu, tak nedělají plán. Myslíte, že v barokní vesnici byla nějaká prováděčka nebo jiné plány? Prdlajs! Pár kuliček do země a to bylo z plánování asi tak všechno. Uživatel si vymyslel program, zároveň na tom baráku pracoval. Zkusme si představit, jak ten

barák vzniká, jeho archetyp byl dost jasný. Byl daný ze dvou stran. Sedlák, který by postavil barák, co by byl příliš odlišný, by musel z vesnice pryč! V hospodě by se s ním nekamarádili. Odlišnost byla považována za velice hříšnou věc. Tímto byl dán archetyp z jedné a z druhé strany. Zkuste stavět bez plánu a nemít jasnou předlohu. To skoro nejde! Jeden dům je kopií druhého. Pak přijde parta, tesaři, truhláři atd. a ta má v hlavě detaily. Jednodušší věci si dokáže sedlák udělat sám, ty náročnější se dělají tak, že jsou to kopie naprosto osvědčených detailů, které se užívají dlouho. Časem se pozná, který šel do háje, a ten se vytratí. Ten, co obstál, se používá. Je to stavění z místního materiálu. Tím, že tam není architekt, odpadá plánování na papíře a rázem nemáte ani přesné měření, máte velmi přibližné metody, a tak vzniká něco na způsob, kdy tvoří příroda sama. Stavby jsou si velmi podobné, jako jeden list druhému, ale každý je individuální! Každý je udělán a la prima, jeden má tři okna, druhý čtyři, jeden se trochu zahne, mají stejné střechy, barvy, tvary. Vzniká tak něco neuvěřitelně příjemného, něco jako les, jako cokoli přírodního. Jsou tam domy, sjednocené v materiálu, velmi podobných typů. Tato vesnice, kde třeba půlka lidí neuměla číst a psát, byla schopna udělat lepší baráky než cokoli, čeho jsme v současné době schopni my. Když se nám k tomu připlouží tisíce různých okolností, kterými vás nemusím obtěžovat, které dobře znáte, které posunou výsledek někam, kde je najednou blbě. Představte si, kdysi byl dobře a teď je blbě! Blbě z prostých důvodů. Ten hlavní důvod je, že se mezi a la prima tvorbu a výsledek

plete plánování. To je ten vysavač, který vysaje z věci přizpůsobení, nahodilost, takovou tu šťavu, kterou věci přirozeně mají. Samozřejmě vím, že v této svobodné společnosti nedáme nikdy dohromady uzavřené společenství. Není to v našich silách. Máme příliš rádi svobodu a mobilitu, všechny věci, co k tomu patří. Otázka zní: musíme z toho jako architekti platit tak šílenou daň? Neexistuje cesta, že bychom se z toho vytrhli a pokusili se vrátit v jiných souvislostech, jinými metodami, způsoby, zpátky tam, co jsem si dovolil nazvat přirozeností?

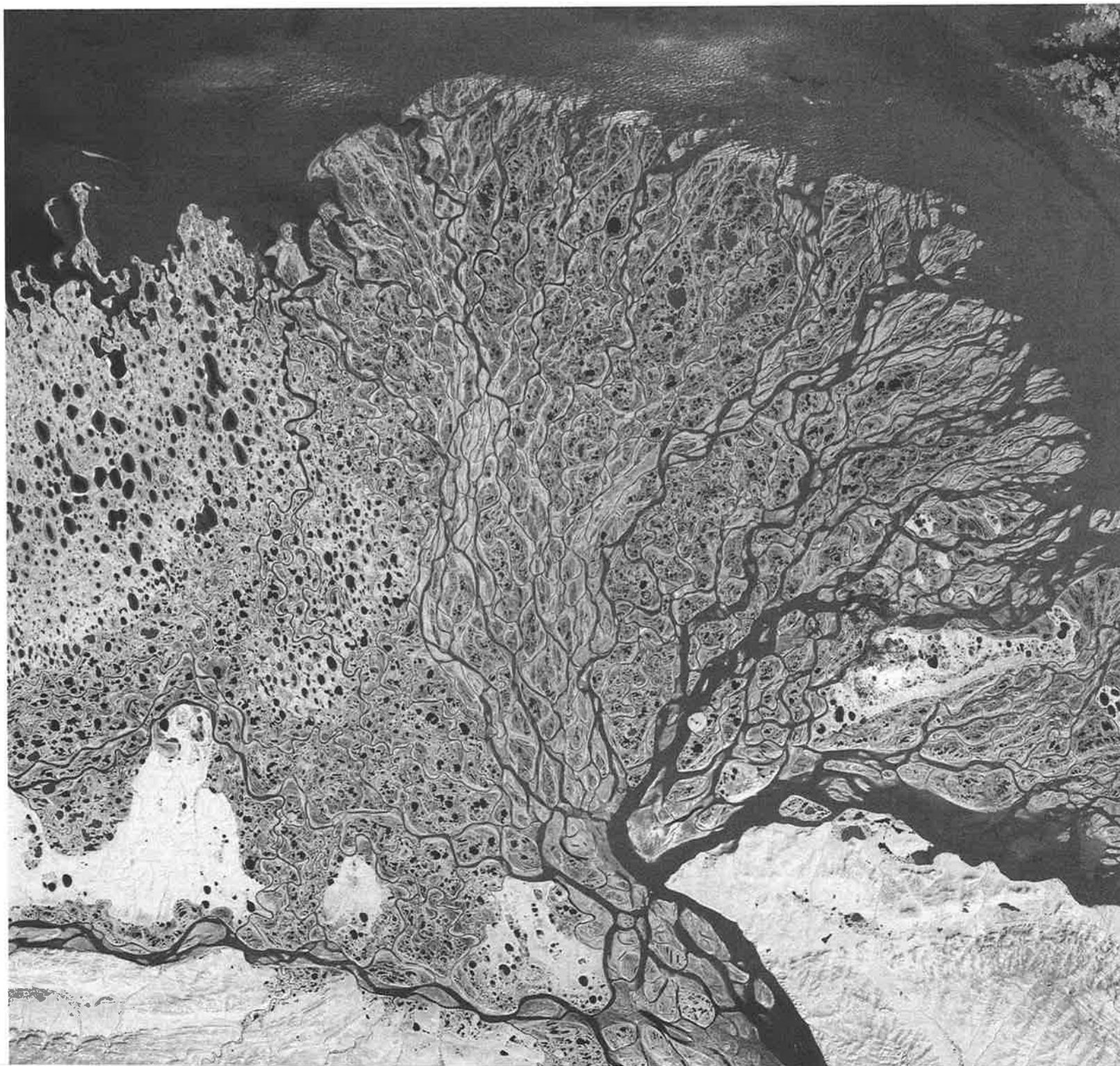
9. Je něco ze současné architektury přirozené?

Předposlední otázka: existuje v současné době něco, co bychom mohli nazvat přirozenou architekturou? A teď nemluvím o historické architektuře. Myslím v současném okamžiku vznikající architekturu. Pochopitelně že ano. Samozřejmě. Dokonce kupodivu většina baráků i teď vzniká oním „barokním způsobem“ - bez plánů, ale netýká se nás. V Číně, Jižní Americe, Africe se staví tak, jak se stavělo v 18. století tady. Jsou tu domy a koncepty, které mají v sobě věci, které by ukazovaly přirozenosti? Myslím, že ano. Nic není dokonalé, jsme jen lidi a nic není úplně. Pár obrázků asi řekne víc, než dokážu formulovat. Řeknu pár jmen a vysvětlím, proč je říkám. Začnu trochu z historie - Antonio Gaudí. Ano, to, co dělal, nebyla secese, to byla architektura, do které pronikla příroda ne jako dekor, ale ve své podstatě. Nebyla to výtvarná doktrína, ale přírodními principy formované struktury hmot. Ano, když přemýšlím o přirozené architektuře, myslím často na geniál-

ního Gaudího. To on tvrdošijně vracel principy přírody do architektonické tvorby. Rychle přeju do současnosti. Znáte pařížskou centrálu firmy Cartier od Jeana Nouvela? To je nádherný barák! Stromy a části parku se prolínají s domem, stavba je krásně jednoduchá, průhledná, zrcadlí a příroda jí dělá dokonalého spoluhračce. Osobně nemám pana Jeana Nouvela vůbec rád, ale radši se kousnu do zadku, než abych nepřiznal, že tento jeho dům je cesta k přirozené architektuře! A velmi to obdivuji. Když jsem poprvé uviděl kulturní centrum v Nové Kaledonii od Renza Piana, úplně ve mně hrklo a bylo zřejmé, že cesta k přirozeným principům ve stavění se asi začíná otevírat! Před dvěma roky jsem navštívil dům od Césara Manriqueho na Lanzarote. Část domu je v podzemí, v lávových kavernách, část jsou bílé a černé zdi nad nimi. Vše je prostoupeno divokými tropickými rostlinami. César Manrique nebyl architekt. Tvořil jako sochař. Vznikla stavba, která propojuje vulkanismus, tropickou přírodu a jednoduché tradiční stavitelství ve velmi přirozeném spojení. Najde se asi málo lidí, kteří to neocení. A tak bych mohl pokračovat dál. Přirozená architektura už není neznámý pojem, není to věc, kterou bych si vymýšlel někde v koutku na Malé Straně nebo u kormidla někde na moři, ale je to věc, kterou rád pojmenuji nebo nahlas řeknu. Jsou to věci, o kterých si myslím, že stojí za to je hledat.

10. Jsou struktury domů, měst, přírody přirozené?

Příklady snad ukazují i bez komentáře, co mám na mysli.

R:

O čem teď přemýšlíš?

Čím dál víc si uvědomuju, že pokud se člověk neprotáh zeměma třetího světa, tak z architektury zná jen malej kousek. Zajímá mě živá lidová architektura bez architektů, dělaná lidma ve třetím světě. Je pro mě čím dál významnější. Vlastně jsem se moh hlouběji do takovýchle architektury zakousnout, když jsme na nějakou dobu byli na Nový Guineji s domorodcema, který žijou na stro-mech. Jejich konstrukce jsou neuvěřitelně chytrý a soudobý: vyřeší urbanismus, stavbu, dohodnou se s klientama, se svejma ženama, mají jich tak čtyři pět, a se všema dětma. Jsou to takový velký klany. Vyberou materiál, nasekají ho a postaví barák. A ty největší frajeři ho postaví padesát metrů vysoko. V hloubce architektury přebývá architektura bez architektů. Má některý vlastnosti, který strašně obdivuju a hledám. Je přede mnou dlouhá cesta, jak tyhle vlastnosti správně pochopit, uchovat a dokázat je přetransformovat pro člověka 21. století. Po cestách na Sahaře zjišťuju, že s nomádama máme čím dál podobnější životní rytmus, hledáme vlastně přechody mezi stavbama a stanama... Jakmile si postavíme barák, nějakým způsobem nás začne tížit. Aspoň mně představa příliš velkého zakotvení přijde něčím zarmucující. Třeba tím, že si člověk uvědomí, že už zakotvil. A odkotvení je vždycky hrozný. Zvedali jste někdy kotvu? To vždycky vyplave hroznýho bahna... Je to docela dobrej příměr. Odkotvování je jedna z nejprotivnějších věcí, kterou na lodi znám. Proto s Patrikem Hoffmanem teď poslední dobou kreslíme přechod mezi domem a lešením. Představte si dům jako dřevěný lešení. Je o vyloučení běžný rutiny stavby: nemá územní řízení, protože je to stavba dočasná. Nemá ani stavební řízení... To, co mi na architektuře tak hluboce vadí, rotý přiblížení úředníků, je najednou možný obejít. Je to dům o tom, že pořád vzniká a pořád je nezakotvený... Nemá pevný základy. Je to jedna z cest, která se začíná před náma nabízet. Je to také reakce na velký nasrání, ve kterým jsem žil, a to nasrání bylo daný velmi koncentrovanejma špatnejma zážitkama z profesionální činnosti, kde člověk narážel převážně sám na svý vlastní špatný vlastnosti, na svý nedostatečnosti, i sám na svou slabost vůči silnému válcujícímu developerovi. Na slabost vůči stavbě, která se utrhne ze řetězu a jede samospádem. Myslím, že některý věci na Smíchově jsou velmi dobrým příkladem toho, jak se stavba dá ze strany developera udělat jako směsice všeho možného, a člověk už nemá sebemenší důvod se k ní hlásit. Ale nasrání ze mě opadá. Začínám být čím dál radostnější a veselejší: nemusím táhnout byro, učím jen občas, člověk se potkává s lidma, a to je velmi veselý a radostný.

Po zážitcích z třetího světa – jaký je podle tebe vztah architektury k současné vědě, technice, high-techu 21. století? Jaký je vztah mezi indiánem a naším světem?

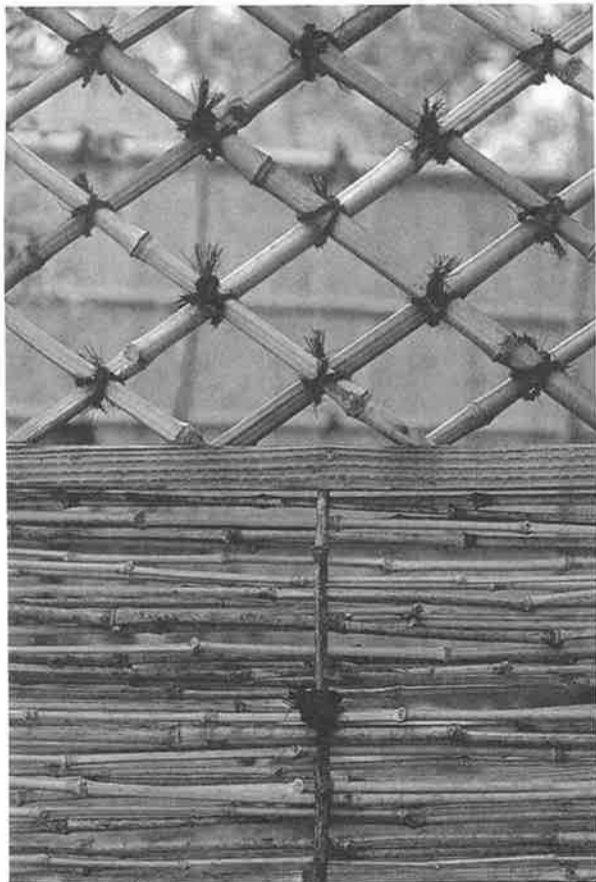
Pokusme se rozlišit mezi jabkama a jiným ovocem. Pokud se mluví o high-techu v architektuře, tak jen velmi vzdáleně jako o supertechnologiích. High-tech je také pořád vedenej převážně výtvarným názorem. Mám z něj strašně rád třeba mašinisumus a řadu věcí dělám, ale uvědomme si, že špičkový high-techový věci jsou ornamenty pojaté ve smyslu raket, motorek, aeroplánů, skleníků a podobnejch věcí. Nemají s racionálním pohledem na věc zase až tak moc společnýho. A nemají tudíž na svět, zaplaťpánbůh, zase až tak bezprostřední vliv. Na druhou stranu začínám cejtít, že je možný, aspoň sám za sebe můžu říct, že třeba přes Štechův baráček se mi podařilo navázat dialog se spoustou lidí, a ten dialog je najednou vedenej velmi příjemným způsobem. Třeba malým domečkem za málo peněz, neudělaným vůbec high-techově, jen takovým tím balloon-framingem. A najednou tím, jak si tento dům dal za cíl nikoho neohromovat, nikoho svou architekturou nepoučovat, udělat jakýsi rám nebo lešení, které podporuje život a příjemnej pocit v přírodě... Vůbec největší problém není asi v tom, jak baráky vymyslet, ale je spíš v určitých potížích s dialogem se širokou civilizovanou společností. Ta jako by ztratila, což způsobili bohužel architekti – i já jsem si přiložil polínko –, schopnost komunikovat pomocí současné architektury.

Máš pocit, že v naší „civilizované“ zemi má někdo zájem o takovéto myšlenky a nápady?

Určitě se někdo najde. Nejde o to přenést sem lidovou architekturu lidojedů. Ta je vázaná na místo a je naprosto nemožný vzít ji a předložit ji tady... Ale na druhou stranu bych řek, že každé z nás má zcela přirozeně za sebou spoustu stavebních činů. Od dětskejch bunkrů přes nejrůznější házení kamenama, což je taky určité druh stavby, přes panenkovský pokojíčky až po nejrůznější dou-pata. Myslím, že tohle je nám vlastní. Aby se rozproudil dialog mezi architektama a zbytkem civilizovanýho světa, je potřeba začít něco provádět s dětma. Čím dál víc se odhodlávám nabídnout svý služby a učit děti architekturu na obecný škole. Mám už některý velmi příjemný zkušenosti za sebou. Na Slovensku jsem se v jedný třídě během jednoho dne pustil do největšího masakru, kterej v architektuře je – do navrhování novýho města. A s dětma se to podařilo. Vzniknul obrovskej a velmi příjemnej axonometrickej plán novýho města, kde každé měl svý zamilovaný kouty, dal si to sám dohromady, a najednou se rozproudila diskuse, nad jejímiž odstíny jsem žasnul. Architekti si ve svý zvláštní uzavřenosti myslí, že jen oni rozumějí tomuto tématu. Dokonce se dá říct, že se někdy děsím, jak prazvláštní je výuka na architektonických školách. Dává studentům pocit, že jsou všemocný individuální tvůrcl. Dává jim pocítit, že se od nich očekávají velmi převratný, neobvyklý a jedinečný události. Neustále jim podsouvá, že mezi nima a zbytkem světa je jakási velká, těžká a nepřekonatelná přehrada. Tohle mi přijde hodně mimo. Od velkého kritizování jsem teď ve fázi velkého navazování. Ale ty uzly vždycky večer zavážu, ráno se probudím a jsou zase rozvázaný... Začínaj mě strašně zajímat baráky, který jsou za hubičku. Nevím, jestli jste bohatý, já jsem selfmademan. Teď nějaký prachy mám, ale je mi hrozně líto utratit korunu – ne tu svou, čert ji vzal, ta se nějak vydělá, ale mýho klienta. Mýho kamaráda, pro kterýho třeba stavím. Takže jsem hrdej, když zjistím, že místo zábradlí, o kterým jsem si myslel, že bude muset být za dva tisíce běžnej metr, se dá udělat skvělý zábradlí za dvě stovky. A to je asi jiná strana architektury. Na první pohled vypadá úplně uboze.

A není tohle práce architekta? Jakou roli dnes vlastně hraje architekt?

V řadě případů je architekt, tak jak se vymezil, nepotřebnej tvor. Ale je docela možný, pokud vezmeme za fakt, že pořádná architektura neexistuje bez stavebnictví, a lidi nejsou schopný obsáhnout stavitelství, pak potřebujou někoho, kdo má zkušenosti se stavitelstvím. Jsem si dost jistej, že stavitel potřeba je. Protože přece jen, teď dokreslujeme malinkou dřevěnou továrnu – taky za hubičku, jak honorář, tak továrna – a spočítali jsme, že je asi z deseti tisíc jednotlivých konstrukčních

to hloupá činnost? Když vezmete computer nebo tužku do ruky, tak to ještě hloupé není. Když vám však začnou vycházet věci naprosto zbavené šumu, tak je to často pořádná blbost. V ničem takovém lidi asi nemůžou najít něco, co je k jejich obrazu. Je to blbě, nelidské, nepřirozené. Dokonce si myslím, že dokud si neuvědomíme, jak devastující činnost děláme plánováním, tak bude lidem často připadat, že jsme šílenci, blázni. Lidi, kteří jsou díky svým pomůckám odsouzeni k velmi nerozumným výstupům. Architektura musí být absolutní součástí přirozených přírodních principů. Dokonce čím víc dokážeme z přírody odkoukávat a používat, tím spíš můžeme nasát sílu, která je nezměrná, neuvěřitelná, sílu toho, jak se mají věci správně dělat.

Druhé pravidlo: nesnažme se o nový výtvarný styl. Dělal jsem architekturu od 62.-63. roku a zažil jsem vše možné: brutalismus, hýbala se tam jako polomrtvý pulec ještě sorela a chodily další a další kousky, některé se tvářily velmi vědecky. High-tech, mašinství a takové různé nádherné věci. Člověk to má strašně rád. Ono se to jen tak blýská a vypadá dobře a dobře se to kreslí, proto se to většinou dělá. Ale lidi nakonec zůstanou k téhle věci chladní. Není asi možné dostávat se znovu a znovu do polohy výtvarnými prostředky, dělat sjednocující styl. Dokonce i ty věci, které jsou bezvadné a skutečně míří ke své podstatě, jsou trochu směšné, jakmile začnou být výtvarné. Já si myslím, že se to dá říci o high-techu i funkcionalismu, některé zásady jsou nádherné a dokonalé, ale jakmile se z toho stane výtvarná hra, je to mimo.

Třetí pravidlo: respektujeme stavitelství. Stavitelství je neporazitelné, je podstatou věci. Jakmile však začne být mimo, a to se bohužel v Čechách stalo, tak to odskáče i architektura. Za čtyřicet let se podařilo řadu stavitelských věcí úplně rozvrátit a udělat z toho stavitelský paskvil. Teď v Praze stavitelství těžce chytá dech, řada z nás je zmatená, a domy na to doplácují. Jsem hluboce přesvědčen, že architektura je jen vrcholek stavitelství. Četl jsem knížku od Richarda Feynmana, která se jmenuje *Snad ti nedělají starosti cizí názory*, kde píše, že když ho vzali k tomu, aby posoudil, jak a proč spadl Challenger, začal vysvětlovat, jak se dělá správná konstrukce raketového motoru. „Takové motory se obvykle konstruují způsobem, jenž lze nazvat součástkovým systémem

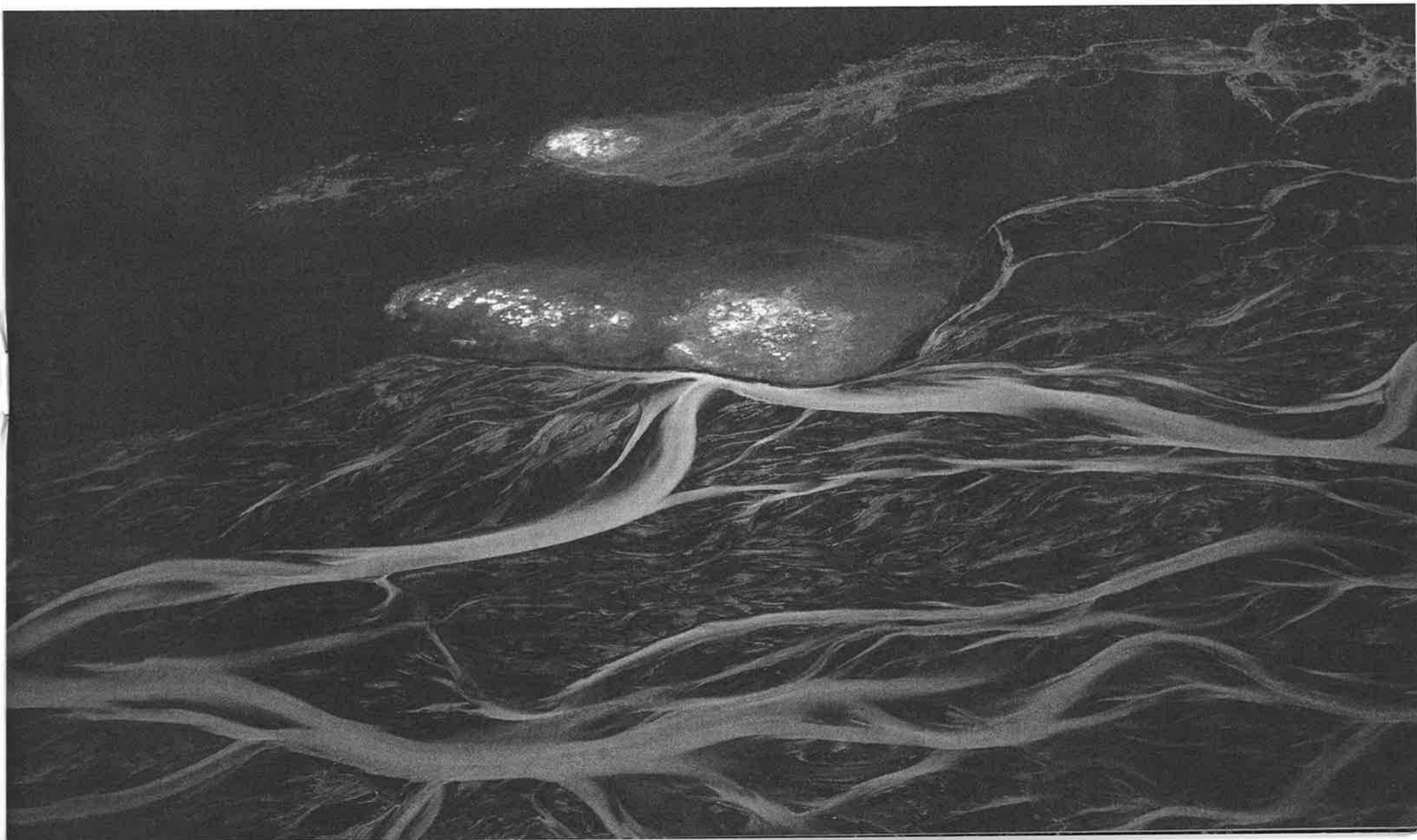
dílů. Já dost pochybuju, že je někdo bez tréninku schopnej v krátký době, třeba za měsíc, dát dohromady takovejhle aparát. Zkoordinovat deset tisíc dílů. Architekt musí být stavitel. Pokud není stavitel, pak je to asi malíř, kterej neumí pořádně namalovat perspektivu. Neumí řemeslo. A co je dál? To je velká otázka. Je docela bezvadný položit si tuhle otázku u každého projektu – na začátku, uprostřed, před koncem, na konci. A po delší době se znova ptát: a byl jsem na tohle vůbec potřeba? Nebo dokonce: neškodil jsem lidem? Nevyřizoval jsem si přes svého klienta jakýsi vlastní vnitřní spor se světem? Musím říct, že v řadě případů, aspoň co se mě týče, můžu říct, že si nejsem jistý, jestli by na tyhle otázky nezněla velmi striktní odpověď. Ano, měl jsi jít včas do prdele a neměl ses do toho montovat! Nebyl jsi ten pravej na tom pravým místě. Nadělal jsi občas pěknou paseku. Je to správná otázka. Na druhou stranu si architektura jako jedno z posledních umění – ono to zní dost blbě, ale je to tak – zachovala něco ze služebnosti. A to v době, kdy, ráčej odpustit, svět bez malířů a obrazů je sice trochu smutnej, ale dokážu si ho celkem dobře představit... Prostě tahle civilizace některý věci začíná odstříhávat jako lampáře. Ale architektura mezi sochařinou, malířstvím, grafikou apod. má pořád nezpochybnitelnej smysl. Prostě proto, že je to jakejsi uzel: z jednoho šlahounu jde stavitelství, z druhý strany jdou nápady, vůle, zvláštní pohnutky... A ten uzel se zaváže. Teď jde o to, jak se zaváže, jak tlustej šlahoun je stavitelství a z čeho je šlahoun těch nápadů. V tomhle informačním světě se říká, že neplodnější jsou rozhraní, štěrbiny, oblast, která se otevírá mezi různěma disciplínama... Ale co dělat v informačním světě s disciplínou, která má tendenci jakoby do sebe pořád různé věci zahrnovat? Není specializovaná. Je možný, že právě přes architekturu a právě přes uzly – tedy štěrbiny, který se zapletou do sebe – lze nacházet spoustu naprosto jedinečnejch stavů a věcí.

Jak dneska bydlíme?

Lidi začali hodně rozlišovat mezi domama, ve kterejch bydlej, a domama, kam třeba jdou na úřad, nakoupit nebo za zábavou. V těch prvních jsou velmi konzervativní. V tomhle strašně proměnným světě hledaj jistoty. A kupodivu jedna z těch jistot jsou rodinný baráky. Chápu, že člověk hnanej exponenciálně se měnící dobou, když si má udělat svou boudičku a když má najednou svobodu, většinou šáhne po naprosto klasicejch formách a má velmi konzervativní názory. Hrůza bohužel je, že ty docela příjemný klasický formy jsou teďka zpřeházený do neskutečnejch šmoulovskejch domečků. Z nich se mi dělá vyloženě na blití. Ale na druhou stranu čím dál víc chápu, proč lidi chtěj úplně klasicej barák. A vnucovat se se spoustou pouček o moderní architektuře a být potom zoufalej z toho, že klient ten krásnej interiér zaplnil svejma hnusnejma slipama... Takže: cvičení v architektuře musí začít ve vycvičení velmi chápavých lidí. Nevím, jestli by snad architekt neměl začínat někde v chudinských čtvrtích a v nemocnicích. Abych nevypadal, že jsem se snad dal na náboženství: jsem seriózní pravicej anarchist a trochu stříhnutej zenem, takže křesťanství ani nic podobnýho nekážu... Ale čím dál víc mi připadá, že bez toho se to řemeslo nedá pořádně dělat. A že takový ty „prdáky“ mě začínají nějak čím dál víc míjet.

Vraťme se ke „šmoulím domkům“. Jaký je vztah mezi bydlením a krajinou? Co může dnešní architektura dát krajině, tedy alespoň té české?

Prvotní je hrozně špatnej vkus. Jakoby se lidi, kterým se ty šmoulí domky líběj a bydlej v nich, začli oblíkat – vzali si motýlka, k tomu krásný sako a k tomu apartní tenisky. A celý to podšili kožíškem. Takhle asi vypadá šmoulí domek, když se převede do oblečení... Možnosti, jak provázat barák s krajinou, jsou různý. Ale ne takovým tím primitivním způsobem, jako že se to obroste zelení, ale že se hledaj cesty jak dospět k výchozímu bodu. A ten je: jsem v krajině a hledám shelter, hledám ochranu; a teď to přístřeší, když se začne fázovat a rozdělovat na jednotlivý vrstvy, začne být čím dál podobnější přírodním systémům... Jinak mě třeba přijde stejný prznění krajiny prdnout do ní

větrný elektrárny. Možná to vypadá absurdně, první dvě tři vlaštovky jsou skvělé, ale představa Krušnejch hor, na kterých se točí tři sta vrtulí... Šmoulí domky jsou prostě tak ohavný, že je na ně škoda krajiny. Samozřejmě do český krajiny se dá jít řadou způsobů. Jeden z nich je, jak tam sedějí barokní vesnice s kostelama. Nemám, co bych k tomu dodal. Ale nejsme v baroku. A druhá cesta: zrovna teď kreslíme pro kamaráda dům v krajině. A protože nejdeme klasickou cestou, tak ten dům v krajině mizí. A je úplně jedno, jestli je to high-tech, low-tech, dřevo-tech... Je to o něčem úplně jiným – o prolnutí. O tom, co člověk zažívá v pořádně postaveném zenovém baráku. Věci jsou v něm jednoduchý, velmi rozumně daný dohromady, je jich tam co nejmenší množství a vychází z toho, co krajina sama přinesla. Člověk chodí po poli a hledá, který jsou tam kameny. A začne dům dělat odspoda, od kamenů, od hrbů země. A na to hledá co nejpokornější, co nejmíň agresivní shelter, který pořád nechává prolínat přírodníma věcmi. Myslím, že o tom je architektura dialogu přírody a stavění. Přírodní a umělý věci.

Existuje nějaký úkol, který zatím architekti neřešili? V čem si myslíš, že dneska spočívá svoboda architektky? Třeba v porovnání s uplynulou dobou.

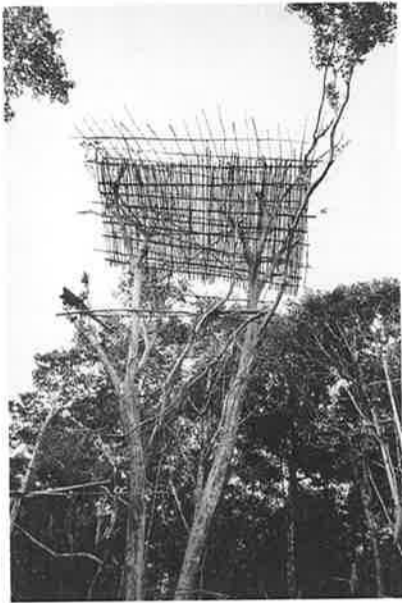
Jsem už od toho velmi daleko. Víím, jak strašně příjemný je sestoupit z tygra. Když táhnete větší byro, jedete na tygru. Má to svý výhody i děsivý momenty, když ten tygr řve na svý okolí, je silnej a cení zuby. Kdekdo jde tygrovi z cesty a tygr je pak dost rychlej. Ale když začne skákat nebo má bolení břicha, tak je hrozný na něm jet. A nejhorší je to, co říkaj všichni, že z tygra se nedá sestoupit. Protože když z něho slezete, tak vás sežere. Minimálně člověka pokouše. Ale zase se dá dost rychle vzpamatovat. A najednou, když jste mimo tygra a jdete takovou hodně dobrou krajinou, víte, že nemusíte jednat s finančním úřadem ani se stavebním odborem, sedět na nějaký plánovací komisi, ani nemusíte nést někomu pugét, aby ještě jednou posadil svý vlhký oko na váš projekt... A čekají vás jen rackové a oblaka... Takže si myslím, že je ještě jedno klubko problému. Architektura a anarchie. To je taky věc, která mě čím dál víc vzrušuje. Anarchie je vždycky spojená s tím hnusným levičáctvím, který je mi pekelně vzdálený. Ale anarchie, nebo jak tomu říkat – libertinství? svoboda? –, je vlastně akutní pocit mít svobodu. Nedokážu si představit, že někdo se může dát do spolku, být organizovanej a myslet si, že tím dělá svobodu. Myslím, že svoboda je o velmi individuální cestě. Je o tom neposlouchat ideologie, být neposlušnej. Nebýt organizovanej. A myslím, že architektura je kupodivu jakoby pravej opak anarchie. Ale není neuvěřitelná cesta pokusit se dávat dohromady zcela protichůdný elementy? Třeba pokusy o lešeňovej dům je snaha zavést anarchii, když do ničeho jinýho, tak aspoň do stavebního řízení. Je to hrozně blízko tomu, co stavěj Korovajové. Jedna tyč, druhá tyč, mezi tím se to sváže a ono to může dělat polotuhej kloub – geniální konstrukce! A začli jsme dělat. Máme nakreslenej už třetí lešeňovej barák. Představte si tu nádheru: dům, dojdou vám třeba peníze, no tak odmontujete kus a zase to odnesete, protože je to recyklovatelný, pořád se to mění. Doba výstavby: 70 hodin! Územní řízení: neexistuje! Stavební úřad: úplně jsem se na ně vysral! Teď ten můj kamarád říká: „Hele, ale oni tě zavrou!“ Nezavřeli mě ani estébáci, nezavrou mě ani tihle. Nechali jsme si to od právníků zjistit a jsme skutečně na tý správný straně. Anarchie ve stavebním řízení! V územním řízení! A najednou vzniká něco, co nemá architektonický kvality. Co dokáže do baráku dostat i jiný věci. A nejmenší lešeňovej baráček, kterej máme nakreslenej – milá zpráva, cena: do půl milionu! Doba výstavby: tři dny!

Inspirovalo tě něco z toho, co se tady postavilo v minulých deseti letech? Myslíš, že v Česku vzniká nějaká inspirativní architektura?

Teď jsem pěkně v hajzlu. Tuhle otázku jsem nečekal. Protože po všech řečech o skromnosti bych měl vysypat z rukávu desítky dobřejch baráků, ale já o žádných nevím. Mně se ze současný architektury, i z tý úplný světový špice, líbí máloco. Není to tím, že bych si myslel, že jsem lepší, ale prostě se na svět dívám z jiný strany. Myslím si, že správný baráky v týhle zemi dělaj třeba kluci z A.D.N.S. nebo z jinejch velmi příbuznejch byr – Jakub Cigler, JBKM, 4DS. Z jednoduchýho důvodu: je v tom spousta solidního stavitelství. Tahle země dostala ve stavitelství tak strašlivě na frak, že kdokoli, kdo se přihlásí a začne dělat věci, který mají dobrý řemeslo, je obdivuhodný. To není architektura, to je obdiv k profesionalitě. Ale zároveň jsem strašně zpruzenej. Začnu třeba s věcmi, se kterejma mám něco do činění. Byl jsem třeba úplně na mrtvici, když jsem viděl, co Francouzi udělali v *Carrefouru* za interiéry... Ale některý lidi si to oblíbili. Překousnul jsem i to, že jsem dostal od řady známejch pochvalu a říkali: „Konečně, Martine, se ti něco povedlo, ty interiéry jsou moc fajn!“ Musel jsem tam poslední dobou několikrát na jednání do kavárny a najednou jsem si říkal, co šílíš, člověče, vždyť je tam docela dobrej skelet, kterej vydrží sto let, tyhle sračky opadaj, za pět let budou zase o něčem jiným. A musím říct, že mě na Smíchově těší tři věci: uno, že se ten zkrvnevej tunel skutečně zahnul a že díky skvělému nápadu Toma Prouzy nepřejel, nevymandloval město. Bezva. Due, že Standu (Fialu) a kluky napadlo pustit po střeše park. Ten píše! A třetí věc je, že Smíchov – samozřejmě, já jsem měl ten industriál stejně rád jako Topol, jako starý Smíchováci, taky jsem se tam chodil léčit do hospody na Váhu, kde když člověka ve čtyři ráno vykopali z posledního baru, tak stačilo jenom hodinu někde přežít, a v pět znovu otvírali – se teprve teď začíná chovat jako město. Se vším, co k tomu patří. Pár novejch baráků tam stojí za hovno. Ale ve městě to tak chodí! Město je vlastně z velmi normálních, stavitelskejch a průměrnejch domů. A dělat pořád soutěže architektury ve stavění města, to není to pravý ořechový. Naopak, mně přijdou, že jsou moc vymyšlený. Smíchov je po dlouhý době v Praze vlastně městovitý město. Vypadám jako vejta-ha, když uvádím mezi slušnejma věcmi věci, se kterejma jsem měl co do činění, ale probůh, dělala na tom velká parta lidí a člověk má radost, že právě tý partě se to povedlo... Samozřejmě, místama mi přijdou některý věci hrozně prima – takový bravury. Jako třeba dělá Roman Koucký, bravury občas dělá Standa Fiala a Pepa Pleskot. Ti kluci jsou moji kamarádi, mám je hrozně rád, ale mají našlápnuť k takový tý světový bravuře. A to je možná to, co mě teďka v týhle mý fázi života docela překáží. Mě takový ty obyčejný věci bavěj o moc víc. Ale třeba mě to sere proto, že jsou zjevně lepší než já, nedokážu překousnout, že někdo v týhle zemi si může dovolit, že mu to v architektuře pálí víc než staříčkýmu profesorovi Rajnišovi... Možná jsou to jen takový trpký hrozny a jenom tady poetizuju nějakou svou závist. Ale člověk musí být poctivej.

Upřednostňuješ spolupráci s architektky, s architektkami, nebo nerozlišuješ? Co od nich při spolupráci na projektech očekáváš?

Mezi chlapama a ženskėjma? Máte skutečně dobrý otázky. Já mám ženský strašně rád. Jsem

přesvědčenej, že ženský jsou k životu daleko vybavenější než my. Pořád jsem to nechápal, nejdřív jsem si myslel, že jsou to takový ty literární kecy. Ale na cestách jsem se přesvědčil, že ženský mají daleko tužší kořínek a nepropadnou takový beznaději. Jasně, říkal jsem si, Pánbůh je vybavil, aby se o ty děti postaraly, chlap je odkecanej. Ale jeden stopař mi to vysvětlil daleko elegantněji. Byl z akademie věd a říkal, že dělá dva výzkumy. Jeden výzkum zasahuje do genetickéjch změn lidského rodu. Říkal, že příroda potřebovala prvek, kterej dokáže vyprodukovat obrovský, statisticky naprosto nezvládnutelný množství nejrůznějších variant genu a genetický informace. Ale ženská to být nemůže – vajíčko je velký, a kdyby nadělala miliony vajíček, tak vážej víc než ona sama, a to nejde. Příroda si prostě udělala samce a ten má jedinou funkci: dělat genetickou mlhu. Potom je víceméně zbytečnej. Je na odpis, skoro nepoužitelněj. Proto dřív umře, je víc nervózní, má corpus calosum, takový to propojení mezi hemisférama mozku, daleko menší než ženská. Protože ženská je udělaná na normální život. Teď jde o to, co tahle záležitost dělá v architektuře. Současná architektura je bohužel zatím velmi androgynní fenomén. Dokonce vypadá, jako by byla zhmotnění takovýho toho mužskýho, sexistickýho světa, se všema jeho možnejma symbolama. Současná architektura je pro ženu velice těžce dosažitelná. A to z toho důvodu, že na stavbě jí daj tak do držky, že to musí být obrovsky silná osobnost, aby z toho nezervozněla. Velký přesuny peněz jsou v rukou mužů, a ti mají k ženám a priori velkou nedůvěru, protože zakázka je intimní věc: architekt vidí developerům do karet... A řada těch chlapů má přímo panickou hrůzu z toho, aby jim do karet viděla ženská. A ani to nezakrejvaj. Proto prosadit se na tomhle poli, jako se to podařilo Jiříčným, Šrámkovým a pár dalším ženám, je hrozně těžký. Musí být naprosto výjimečné – absolutní démoni, hvězdy. A musí dokázat obejít některý věci, který nedokážou dělat. Já je, když se jim to povede, velmi obdivuju. Ale myslím si, že pokud, a to je zajímavý, pokud by měla nastat přirozená architektura, přirozenej stav, tak jedním ze syndromů by bylo, že by ji mohli dělat muži i ženy prakticky vyrovnaně. Že by to nebyl jen symbolickéj, abstraktní, takovej ten mužskej pohled na vesmír. Byl by velmi přirozenej... Byl by hodně o diaologu. Kdo umí vést dialog líp než ženský? Jsou na to od přírody udělaný. Dům není jen o takový ty hierarchický systémovosti, ale také o takovým tom krásným částečným zmatku – my v něm znervozníme, ony rozkvetou. Ale pokud se takovým způsobem dá dát dům dokupy, což je náš společnej úkol, pak bych byl dokonce rád, kdyby byla většina architektek. Na škole je určitě víc než polovina nádhernejch nápadů v rukách mladejch holek. Ale potom to začne, ta fáze 15 let, fifteen years after, je vražedná. Chlapi z toho většinou vyjdou tak, že se rozvedou. Ženský – prostě nejsou šílený. Řeknou já vám na to kašlu, nechám se támhle radši zaměstnat, protože záleží tak strašně na tom, aby cembonit, kterej dáme támhle na fuslajstnu, byl v odstínu arctic nebo písečná bouře? Uspořádaj si většinou život jiným způsobem. A zároveň jim prdnou nervy z toho neustálýho ponižování, kterému jsou vystavovaný, což je zoufalý... Jsem strašně nasranej, že v týchle době, v týchle zemi, v týchle kultuře je to takhle udělaný...

Máš nějaký sen, co a pro koho bys rád postavil? Myslíš si, že má smysl dělat ideové projekty, projekty do šuplíku?

Já bych nejradši ze všeho dal dohromady něco, kde by se dalo učit, pracovat a žít. Pořád to vidím jako takovou velkou obytnou loď, zakotvenou a plující na Vltavě, která je napůl ateliér a napůl škola – to bych dělal strašně rád. Mně přijde jeden z největších průserů týchle doby, že omezení na vysokejch školách je pořád tak velký. Je to skoro neuvěřitelný, ale po odpočinku na cestách se ty baráky roděj tak lehce a samy. Někdo dělá do šuplíku skicy, my máme do šuplíku udělanou dílenskou dokumentaci, kde je i poslední šroub lešeňových domů. A samozřejmě: člověk musí být jako strom, rozhazovat semínka na všechny strany, jak to jde. Ale zároveň svět musí být pěkně ostřej a ty baráky, který letěj do prdele, nechť tam zůstanou. Mě víc než baráky, který беру jako součást života a který snad budu dělat ještě hodně dlouho, zajímá hledat pořád nový a nový úhly pohledu, dohlédnout daleko. Odpoutat se od průměrností, prostorekostí a zakoukání se do banálních věcí.

